

De bons

De stad Gent met de voorsteden Gentbrugge en Sint-Amandsberg heeft een bevolking van rond de 210.000 inwoners. De omschrijving Gent had, als etappenhoofdstad van het vierde leger, gedurende de hele duur van de oorlog een militaire bezetting van rond de 10.000 man, die nu en dan verminderd werd met een 1000 man, maar die ook dikwijls steeg tot 15 à 20.000 soldaten. Daarbij bevonden zich in de grote hospitalen, zoals "Flandria", het militair hospitaal, het nieuwe Justitiepaleis, het "Palmenhuis", het weeshuis, het Instituut de Kerchove, de normaalschool, enz., alsook de reusachtige inrichting voor licht zieken en de genezingsafdeling in het park, ook nog rond de 5000 man, waarvan het grootste gedeelte zich vrij in de stad kon bewegen. Bovendien had men dan nog in de voorsteden van Gent, zoals Merelbeke, Melle, Kwatrecht, Sint-Denijs-Westrem en Mariakerke, gedurig grote Duitse legercontingenten, de staf, vliegers, en een groot aantal arbeiders van de Duitse werkhuizen ingekwartierd, die gedurende hun vrije uren in de stad binnenstroomden.

Zo was het stille en schone Gent, dat, vergeleken bij Brussel, in vreedstijd geen ander uitzicht had, dan dat van een brave, middelmatige en rustige provincieplaats, opeens een levendige garnizoensstad geworden met een absoluut oorlogsachtig karakter. Duizenden soldaten van alle Duitse wapens en stammen, waaronder zelfs de blauwe vesten der marinesoldaten niet ontbraken, wandelden de

zondagnamiddag in het park, op de Kouter, de Korenmarkt, de Veldstraat, Brabantdam en Vlaanderen straat en rond het Zuidstation. Ze vulden de grote bier- en koffiehuzen, de fijne patisseries en de ontelbare kleine "estaminets", waar men in het begin nog altijd een biefstuk met frieten voor een mark kon krijgen en een glas tripelbier kon bestellen, dat ook de Duitsers lustten, aan 25 pfennig. De "Nieuwe Circ" en de bioscopen: "Théâtre Pathé" In de Veldstraat, "Carillon" in de Korte Dagsteeg, "Cinéma des Familles" in de Vlaanderenstraat, "Oud Gent" en "Modern Palace" aan het Zuidstation, en de grote cinema in het paleis der arbeiders, "Vooruit" aan de Sint-Pietersnieuwstraat, waren de zondagmiddag, en 's avonds in de week gevuld met Duitse soldaten. De concerten in Pathé stonden op een hoog peil, en werden onder de leiding van de heer Guillemin echte kunstprestaties. De meeste etappenzwijnen waren op deze concerten geabonneerd. Dan had men in de Nederlandse Schouwburg gedurende de bezetting een hele reeks oorspronkelijke opvoeringen. De toneelspelers van deze schouwburg spraken Vlaams en konden zich dus gemakkelijk doen verstaan bij de Duitse soldaten. Het grootste, zogenaamd Franse theater der stad, "de Grote Schouwburg" was sinds het begin van de oorlog gesloten, en een groot gedeelte der artiesten was gevlucht. Later richtte de etappeninspectie dit theater in als "Duitse Schouwburg".

De bijzonderste gebouwen der stad, het oude Gravenkasteel, de Sint-Baafskathedraal, de puinen van de Sint-Baafsabdij, de Bijloke, de Sint-Niklaas-, Sint-Michiels- en Sint-Jacobskerk,

het Geraard de Duivelsteen, de Achtersikkel, het Rabot, het Toreken op de Vrijdagmarkt en de indrukwekkende gildenhuisen achter de Korenmarkt aan de Graslei, waren gedurende al de lange jaren van de oorlog het doel der wandeling van vele duizenden soldaten, die zich bij het beschouwen van deze wonderbare schoonheden, van deze oude gotische prachtgebouwen, herinnerden, dat zij een aangeboren kunstsmaak hadden en cultuurmensen waren, wat ze op sommige ogenblikken bijna vergaten door de verbeestende invloed van de oorlog. Ook de zogenaamde "Dulle Griet", het 500 jaar oude Bourgondische reuzenkanon aan de uitgang der Lange Munt, het museum van oudheden, dat ondergebracht is in de voormalige kerk der ongeschoeide karmelieten, het museum van schone kunsten in het park en het kleine begijnhof in de Lange Violettenstraat, werden met voorliefde door de ontwikkelde Duitse soldaten bezocht. Deze waren ook voor een goed gedeelte trouwe bezoekers van de bestendige tentoonstellingen in het salon "Taets".

De schoonste tijd voor de etappenzwijnen was de tijd der opeisingsbons. Deze tijd duurde te Gent van 12 oktober 1914 tot 9 oktober 1915.

Toen sliepen alle officieren in burgershuizen of hotels; evenzo de meeste onderofficieren en manschappen, die verbonden waren aan de staf of bij de besturen als vertaler, bediende, ordonnans of bureeljongen. Al deze mensen ontvingen van de kommandantuur op bevel van hun oversten een bon of bewijs, waarmee ze zich eten konden verschaffen in een Duits

of Belgisch kosthuis. De keuze was vrij. Zo'n bewijs gaf recht op een ontbijt, middag- en avondeten. Het verschil tussen soldaten en officierenkwartier was even groot als tussen de bon voor soldaten en officieren. De bon voor officieren werd door de stad Gent met tien mark, die der soldaten met vier mark betaald. Deze bons werden voor deze waarde door de hoteleigenaars in ontvangst genomen. Zo kwam het dus, dat de officier, die reeds een schone wedde had, en ieder ogenblik vette "toelagen uit de belastingmiddelen" toegeschoven kreeg, daarbij nog 2 ½ maal zoveel mocht eten en drinken als de eenvoudige man, die dagelijks slechts 53 pfennig ontving. Toen was het ook nog een gouden tijd voor wat eten en drinken te Gent betref. Alle levens- en genotsmiddelen waren nog in overvloed krijgen, en de prijs was beduidend lager dan in Duitsland. Maar einde 1915 had het Pruisische militarisme in Gent en in Vlaanderen reeds alle voorraden opgevreten, en niet alleen de geldkwestie maar dus ook de schaarste, maakte een einde aan het bestaan der zalige bons.

Voor dit gebeurde, waren de spijszalen van het Posthotel aan de Kouter, waar de staf der etappeninspectie ingekwartierd was, de "Rocher de Cancale", de "Taverne St.-Jean", het "Hotel Claus", de "Ganda", het "Hotel de Termonde", het "Hotel de la Paix", "Mille Colonnes", "Rubens", "Universel", "Kulmbach", en vele andere kleine en grote eethuizen dagelijks het toneel van ongehoorde slemppartijen der heren etappenofficieren en etappenbedienden. Tot deze laatstgenoemde klasse behoorden namelijk de apothekers,

de secretarissen der Kommandantuur, de betaalmeesters, de bedienden van het burgerlijk bestuur, in de wandeling "spinaziemajoor" genoemd, en tenslotte de secretarissen van de veldpost en de telegrafie der etappe. In het begin van 1916 verloren al deze mannen opeens hun rang van officier, en men stak ze in een doodgewoon soldatenplunje. Dat was overigens slechts billijk en recht. De staat spaarde hierbij hun grote jaarwedden, en voor hetzelfde geld als een soldaat op het front, die dagelijks zijn lijf moest blootstellen en discussiëren met de dood, konden die "spinaziemajoor" nu wel werken. Het bleef echter een schreeuwend onrecht vanwege het Pruisische militarisme, dat de veldpostsecretarissen en veel andere bedienden, die gedurende gans de oorlog hun vel veilig verborgen hielden in hun burelen en daarbij zo opsmeden in de etappenplaatsen, niet op dezelfde voet behandeld werden.

Ter gelegenheid der reeds besproken slampamperijen der officieren en bedienden, aten en zopen deze heren als vadsige koningen. Champagne en wijn vloeide bij stromen, en daar bijna iedereen van deze mannen, ten gevolge van vervalsingen en bedrog, veel te veel bons had, mocht de arme stad Gent, en dus tegenwoordig het Duitse volk, al deze kostelijke soupers betalen, die de heren hun "fijne dames" aangeboden. Deze dames waren, nota bene, meest altijd beruchte Gentse publieke wijven. Ja, zelfs het drinkgeld voor de kelners werd door deze "gentlemen" in officiersuniform met een bon betaald.

Daarbij kwam, dat men te dien einde nog voor de helft der waarde van een bon voor officieren een goede en voldoende maaltijd kon krijgen, zo goed, dat de heren in kwestie het heel zeker in vreedestijd thuis niet beter hadden. Bijvoorbeeld kon men in het feestpaleis van "Vooruit", in wiens voorname en goed ingerichte spijszaal gedurende de tijd der bons dagelijks ten minste 200 soldaten aten, voor een bon van vier mark, het volgende krijgen:

Voor het ontbijt, dat men 50 pfennig betaalde:

een portie boter en

twee eieren of een portie worst of hesp.

Daarbij kon de soldaat zoveel koffie schenken als het hem lustte en ook genoeg suiker en melk erbij nemen.

Aan de middagtafel, dat aan twee mark berekend werd, gaf men:

een soep

een portie groenten met vlees,

een portie groenten met gebrad

een halve fles witte of rode wijn of twee glazen bier,

en een nagerecht of dessert.

Dit laatste bestond uit koeken, kaas of vers fruit, zoals aardbeien, kersen, appels en peren of druiven; gasten, die geen alcohol verlangden, konden in de plaats daarvan een grote tas koffie of thee bekomen.

Het avondmaal kostte anderhalve mark en men kreeg daarvoor:

een voorgerecht,
een portie groenten met gebrad of een grote schotel met hesp, worst, kaas en koud vlees,
een halve fles wijn of een andere drank, zoals bij het middagmaal,
een nagerecht.

In die tijd ging geen Duitse soldaat uit "Vooruit" weg, zonder dat hij in werkelijkheid kon zeggen, dat hij volgepropt was met eten en drinken.

Soldaten, die een ongewoon grote appetijt hadden, konden zich, zonder zich te moeten generen, bij een der flinke kelners Hector, Emiel, Oscar of Gustaaf nog een tweede schotel met koud vlees bestellen. Ook een tweede glas bier gaf men graag. De meeste soldaten konden echter de spijsen, die hun gegeven werden voor het bedrag van de bons, niet allemaal opeten. In de plaats van de schotel, die ze niet meer binnenkregen, bestelden ze dan een pakje sigaretten, sigaren of chocolade.

Gezel Berragan, de directeur van het feestpaleis "Vooruit", die te dien tijde nog de grootste lichaamsomvang van alle Gentse inwoners kon tentoonstellen, verstond heel goed de manier om de Duitse soldatenmagen te verzadigen. Hij mocht zich ook verheugen in de genegenheid der soldaten, die bij hem kwamen eten, en wanneer hij sprak over de leiders der

Duitse sociaaldemocratie en hen uitschold, omdat zij de Duitse inval in België en andere gemeenheden van het Pruisische militarisme, alsook de oorlogskredieten goedgekeurd hadden, kreeg hij volledig gelijk. Alleen wilden de soldaten hem niet geloven, toen hij met hoogdravende pathetiek profeteerde, dat de oorlog nog ten minste drie jaar zou voortduren en dat Duitsland tenslotte toch volledig overwonnen zou worden. De soldaten lachten hem uit en noemden hem een onverbeterlijke zwartkijker.

Maar de tijd heeft hem in het gelijk gesteld. De meesten, die zo dikwijls ongelovig lachten met de redevoeringen van gezel Berragan bvonden zich echter gedurende de zomer van 1915 weer aan het front, en het volgende jaar was reeds het lichaam van velen dezer arme sukkelaars begraven in het slijk bij Ieper, waar een geweer of mitrailleurkogel een bloeiend leven weggemaaid, of een granaat of vliegerbom hun lijf in stukken geslagen had.

Ook Berragan, die onvermurwbare profeet en verkondiger der Duitse nederlaag, had zwaar te lijden door de langdurige oorlog. Zijn statige, eerbiedwaardige buik ging aan het smelten als sneeuw voor de zon, en na enige jaren van honger en ellende – voor het volk in het bezette gebied waren het zulke jaren – was diezelfde omvangrijke buik geheel ineengeschrompeld. Tenslotte werd gezel Berragan met al zijn bedienden door de Duitse kommandantuur uit "Vooruit" buitengesmeten. De kommandantuur richtte in de zalen van

"Vooruit" een soldatenkring in, en op de scène werd een variététheater gelogeed.

Tenslotte wierpen de militaire machthebbers ook nog hun ogen op de enige zoon van gezel Berragan, die nog maar juist van school af was. Hij werd ingelijfd bij een slavenbataljon, dat in officiële termen "Zivil-Arbeiter-Bataljon" genoemd werd, en waarvan de leden slechter behandeld werden als de Heloten van de oudheid.

Zo sprong het waanzinnige, Pruisische militarisme om met de mensen, die, wanneer ze ook niet vergaten, dat ze Belgen waren, toch altijd gemanierd en hulpvaardig tegenover de Duitse soldaten waren.